

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ФИЛОЛОШКИ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Образец -3
ПРИМЉЕНО: 8.5.2017
ОРГ. ЈЕД. 09 БР. 830/17

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађене докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1) Навести датум и орган који је именовано комисију;

Комисију за оцјену урађене докторске дисертације под насловом *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* који је пријавила мр Љиљана Мијановић именовало је Наставно-научно вијеће Филолошког факултета у Бањој Луци број 09/3.581-8/17, одлуком која је донесена на 89. сједници одржаној 12. 04. 2017. године.

2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је члан комисије запослен.

1. др Марија Кривокапић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска књижевност 19. и 20. вијека на Филолошком факултету Универзитета Црне Горе, ментор,
2. др Петар Пенда, ванредни професор за ужу научну област Специфичне књижевности - англомаричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, коментор
3. др Татјана Бијелић, ванредни професор за ужу научну област Специфичне књижевности - англоамеричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, члан,
4. др Дијана Тица, доцент за ужу научну област Специфичне књижевности - англоамеричка књижевност на Филолошком факултету, Универзитета у Бањој Луци, члан.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1) Име, име једног родитеља, презиме:

Љиљана (Николе) Мијановић

2) Датум рођења, општина, држава:

18.09. 1980. Сарајево, БиХ

3) Назив универзитета и факултета и назив студијског програма академских студија II циклуса, односно

послиједипломских магистарских студија и стечено стручно/научно звање;
Филозофски факултет Нови Сад, Универзитет у Новом Саду, Одсјек за Англистику,
Магистар књижевних наука

4) Факултет, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране магистарског рада;

Културолошка матрица и грађење ликова у романима Едварда Моргана Форстера,
Филозофски факултет Нови Сад, 18.12. 2008. године

5) Научна област из које је стечено научно звање магистра наука/академско звање мастера;
Наука о енглеској књижевности

6) Година уписа на докторске студије и назив студијског програма.
2016, Филолошки факултет Бања Лука, Наука о књижевности

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1) Наслов докторске дисертације;

Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера

2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације

Одлуком Наставно-научног вијећа Филолошког факултета у Бањој Луци број 09/3.581-8/17, донесеној на 89. сједници одржаној 12. 04. 2017. године, прихваћена је тема докторске дисертације.

3) Садржај докторске дисертације са страничењем;

Садржај

УВОД.....	2
1. ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ЗА РАЗМАТРАЊЕ СУСРЕТА КУЛТУРА.....	7
2. КЊИЖЕВНА ДЈЕЛАТНОСТ ХЕНРИЈА ЏЕЈМСА И Е. М. ФОРСТЕРА	19
3.ВИКТОРИЈАНСКО НАСЛИЈЕЂЕ И ЊЕГОВ УТИЦАЈ НА ЏЕЈМСОВО И ФОРСТЕРОВО СТВАРАЛАШТВО.....	23
4. ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКЕ ПРИЛИКЕ И КУЛТУРОЛОШКЕ ОДРЕДНИЦЕ ЏЕЈМСОВОГ И ФОРСТЕРОВОГ СТВАРАЛАШТВА.....	35
5. ВИКТОРИЈАНСКИ КОНЦЕПТ МЕДИТЕРАНА	40
6. ИТАЛИЈА КАО ПАРАДИГМА СПОЗНАЈЕ: КУЛТУРОЛОШКА МАТРИЦА И ГРАЂЕЊЕ ЛИКОВА У ДЈЕЛИМА <i>ДЕЈЗИ МИЛЕР</i> , <i>ПОРТРЕТ ЈЕДНЕ ДАМЕ</i> И <i>СОБА С ПОГЛЕДОМ</i>	49
6.1. Италија у дјелима Хенрија Џејмса	51
6.1.1 <i>Дејзи Милер</i>	52
6.1.2 <i>Портрет једне даме</i>	58
6.2 Италија у дјелима Е.М. Форстера.....	73
6.2.1 <i>Соба с погледом</i>	74
7. АМБАСАДОРСКЕ МИСИЈЕ ПРОВИНЦИЈАЛНИХ СРЕДИНА –СУПРОСТАВЉЕНОСТ ЦИВИЛИЗАЦИЈА И ПРОЦЕС АКУЛТУРАЦИЈЕ У РОМАНИМА <i>АМБАСАДОРИ</i> И <i>ТАМО</i>	

ГДЈЕ СЕ АНЂЕЛИ НЕ УСУЋУЈУ ДА КРОЧЕ	92
7.1 Амбасадори	92
7.2 Тамо гдје се анђели не усућују да кроче	102
8. ДИСТИНКЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ОРИЈЕНТА И ОКЦИДЕНТА.....	114
8.1 Е. М. Форстер у Индији.....	118
8.2 Један пут ка Индији.....	123
8.2.1 Успостављање контекста за један од могућих путева ка Индији.....	124
8.2.2 Сирил Филдинг и др Азиз	127
8.2.4 Стварне и метафоричке пећине	132
8.3 Мотив пурде.....	146
9. ЕВРОПСКА И АМЕРИЧКА САМОСВИЈЕСТ У РОМАНИМА <i>ГОЛУБИЧИНА КРИЛА</i> , <i>ЗЛАТНА ЧИНИЈА</i> И <i>ХАУРАДЗ ЕНД</i>	154
10. ЗНАЧАЈ УМЈЕТНОСТИ ЗА РАЗВОЈ ИНТЕРНАЦИОНАЛНЕ ТЕМЕ У РОМАНИМА ХЕНРИЈА ЏЕЈМСА И ЕДВАРДА МОРГАНА ФОРСТЕРА	163
ЗАКЉУЧАК.....	178
ЛИТЕРАТУРА.....	183
ПРИМАРНИ ИЗВОРИ.....	183
СЕКУНДАРНИ ИЗВОРИ	184
ОПШТА ЛИТЕРАТУРА:.....	190
БИОГРАФИЈА СА БИБЛИОГРАФИЈОМ АУТОРА.....	194

4) Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графикона, број цитиране литературе и навести поглавља.

Докторска дисертација се састоји од 196 текстуалних страница, без табела, слика, шема и графикона.

Број цитиране литературе је 149.

Поглавља из којих се дисертација састоји су следећа:

„Увод”, „Теоријске основе за разматрање сусрета култура”, „Књижевна дјелатност Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера”, „Викторијанско наслијеђе и утицај на Џејмсово и Форстерово стваралаштво”, „Друштвено-историјске прилике и културолошке одреднице Џејмсовог и Форстеровог стваралаштва”, „Викторијански концепт Медитерана”, „Италија као парадигма спознаје: културолошка матрица и грађење ликова у романима *Дејзи Милер*, *Портрет једне даме* и *Соба с погледом*”, „Амбасадорске мисије провинцијалних средина - супротстављеност цивилизација и процес акултурације у романима *Амбасадори* и *Тамо гдје се анђели не усућују да кроче*”, „Дистинкције Оријента и Окцидента”, „Европска и америчка самосвијест у романима *Голубичина крила*, *Златна чинија*, и *Хауардз Енд*”, „Значај умјетности за развој интернационалне теме у романима Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера” и „Закључак”.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;

Основни разлог због којег је ово истраживање предузето јесте да се по први пут спроведе јединствено и систематско компаративно истраживање феномена интеркултурне комуникације како је он представљен у романима два великана енглеског модерног пера, Хенрија Џејмса (Henry James, 1843-1916) и Едварда Моргана Форстера (Edward Morgan Forster, 1879-1970). Истом се, наиме, до сад приступало унутар појединачних доприноса који су се тицали одвојено једног или другог аутора, или су сагледавали њихов рад у контексту шире групе њихових савременика искључиво из књижевно-историјске перспективе. У културно-историјском смислу било је важно одредити основе умјетничког одговора ова два аутора на проблем акултурације, културног контакта и интеркултуралне комуникације у периоду позног викторијанства, тј. крајем 19. и почетком 20. вијека. У овом периоду, када је ширење британског културног наслијеђа преко америчког, афричког, аустралијског континента, те индијског потконтинента установило темеље феномена који данас зовемо глобализацијом, истовремено су се рушиле претпоставке викторијанских вриједности и реализма у књижевности, те на преиспитивању истих ницао нови модернистички израз који препознајемо код Џејмса и Форстера.

Циљ ове докторске тезе био је, дакле, да установи услове интеркултурне комуникације, те како се она умјетнички проблематизује у дјелима Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера. Оба аутора били су узорни путници, развили су деликатно разумијевање културног „другог” и били акутно свјесни неодрживости тезе о културној супериорности једне нације и хијерархијских односа који су се на њој заснивали. Овакви увиди омогућили су њиховим романима који се баве сусретом култура, или културним контактом, простор за многе детаљне културне, друштвене и психолошке анализе како појединаца суочених са различитим културним обрасцима, тако и група којима исти припадају. Уз то, Хенри Џејмс и Е. М. Форстер нијесу само били велики путници већ, уједно, и објекти културних размјена. Они су добро разумјели замршене интернационалне различитости, као и чињеницу да су управо те различитости увијек биле узрок нетрпељивости и супротстављености култура у контакту. Стога се могу сматрати поузданим водичима кроз интернационална путовања. Међутим, оваква запажања омогућила су развој веома комплексне романескне структуре. Стога је било важно минуциозном анализом установити домете њихових утицаја у формалном књижевном смислу.

Поред тога, једна од основних појава која се развија и умјетнички проблематизује у романима оба аутора јесте акултурација. Акултурација се рефлектује као резултат изложености дужем, непосредном контакту са другачијим културним обрасцима, а сама води преиспитивању оригиналних културолошких увида. Разумијевање овог феномена од виталне је важности за остварење позитивне акомодације културних разлика у савременом свијету, а да би се остварио ваљан увид у проблем акултурације од посебне је важности било преиспитати како су културе разумјели Хенри Џејмс и Е. М. Форстер. Наиме, они су културе видјели као хомогене и потчињене, чији је узајамни контакт амбивалентан, веома напет и никада хармоничан. Културни контакт за обојицу писаца доводи се у везу са феноменима надређивања и подређивања. Услјед тога, значајна пажња усмјерена је на друштвено-историјски контекст и догађаје са краја 19. и почетка 20. вијека који су неизоставно утицали на

Џејмсов и Форстеров хумано-либералистички став.

Према томе, поред тога што је ова теза имала за циљ да по први пут на једном мјесту и систематски компаративно сагледа феномен интеркултурне комуникације у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера, те како је разумијевање исте утицало на поетику оба писца, њома се представила и специфична културно-историјска и друштвено-политичка позадина из које су ови писци стварали.

На основу овако постављеног проблема, развијене су следеће хипотезе:

1. да ће рјешењу наведеног проблема помоћи истраживање рецентних теорија интеркултурализма о природи културног контакта, те анализа нове друштвене парадигме колонијалног/постколонијалног дискурса у коме Џејмсов и Форстеров романијерски опус добијају већу пажњу у посљедњих двадесет година;
 2. да ће истраживање културног контекста кризе викторијанства и модерног доба потпомоћи анализу функције културолошке матрице у изградњи ликова у Форстеровим и Џејмсовим романима, те студиозну анализу ликова носиоца интеркултуралне комуникације са акцентом на оне њихове особине које се препознају као интерферентне у интеркултуралној комуникацији (малограђанство, филистинизам, расна и класна свијест);
 3. да ће боље разумијевање културног контакта, интеркултурног сукоба и утицаја из датог периода и у дјелима датих аутора, подстаћи боље разумијевање новог књижевно-психолошког поступка.
- 2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);

Докторска дисертација *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* урађена је на основама педантног биљежења и минуциозног анализирања инстанци културних сусрета, сукоба и утицаја како су они представљени у романима два дата писца, а поткријепљена је рецентним сазнањима из области интеркултурализма и постколонијализма, који су, између осталог, допринијели поновној популаризацији Џејмсовог и Форстеровог дјела.

У том смислу неопходно је било дефинисати кључне појмове на којима почивају теоријске основе ове тезе. То су мултикултуралност, интеркултуралност, култура и акултуралност. У њиховом сагледавању најприје се проблематизује постојање суштинске разлике између интеркултуралности, као индивидуалног путовања до мјеста сусрета са *Другим* и *Другачијим*, које отвара перспективе промјене и лични развој, и мултикултурализма као прогресивног облика првог, које тежи да испољи, практикује и афирмише специфична културна обиљежја која одређена етничка група доживљава као носиоце сопственог идентитета (Tariq Modood, *Multiculturalis: A Civic Idea*, 2007).

Теза се значајно ослања на истраживање *Интеркултурализам и мултикултурализам - сличности и разлике* (*Interculturalism and Multiculturalism: Similarities and Differences*, 2013.), Мартина Берета, професора социјалне психологије, који се често сматра утемељивачем мултикултурализма. Берет мултикултурализам представља корисним приступом у управљању културно различитим друштвима у којима је неопходно успоставити интеркултурални дијалог, односно препознати недоминантне мањинске групе и развити ефикасне методе њихове позитивне акомодације. Исто истраживање одбацује идеју да мањинске групе треба да напусте аутентична им културна вјеровања и праксе и асимилирају се у већинску културу. За овим се сагледавају даља промишљања мултикултуралности, тј. његови различити видови као што су представљени у раду књижевнице В. Алибхаи-Браун *Након мултикултуралности* (*After Multiculturalism*, 2000), тј. симболични и структурални

мултикултурализам. Ова истраживања помогла су дефинисању различитих врста културне репрезентације у Џејмсовим и Форстеровим дјелима, односно системски образованих основа њене доминације, са једне, као и њене интеграције, односно осујећености и дискриминације, са друге стране.

Бавећи се појмом акултурације, теза се ослања на истраживања Кристијана Ђордана који у својој књизи *Огледи о интеркултуралној комуникацији* (2001.) објашњава да акултурација обухвата оне појаве које настају кад групе појединаца из различитих култура долазе у сталан, непосредан контакт и воде промјенама у првобитном културном обрасцу, те различитим облицима корекција и прилагођавања од стране мањине.

Теза чији је задатак да испита сусрете култура мора бити основана и на налазима постколонијалних студија и управљена њеним алаткама. У том смислу од користи је било интердисциплинарно бављење прошлешћу империја, различитим варијететима колонијализма унутар империјалних оквира, као и везама између империјалне прошлости и постколонијалне садашњости. Иако се најприје чини да је овој врсти анализе једино подложен Форстеров роман *Један пут ка Индији* (*A Passage to India*, 1924), као конкретна рефлексија империјалног присуства Британије у Индији и критика империјалистичког дискурса, алатке којима се постколонијалне студије користе у разоткривању и деконструкцији колонијалног наслијеђа корисне су у сагледавању хијерархијских односа који се неминовно развијају приликом сусрета различитих култура, као што имамо у случајевима, у опусу оба писца, када ликови из материјално напреднијег англофоног свијета путују у јужни, сиромашни свијет Италије. Истраживања водећих теоретичара из ове области, Едварда Саида, Хоми Бабе, Гајатри Спивак, Франца Фанона, Мери Луиз Прат, као и њихово критичко-теоријско компаративно сагледавање у дјелу Валери Кенеди, помогли су укрштању историцизма, емпиризма, психоанализе и деконструкције у приступу дјелима Џејмса и Форстера, при чему су нам од највеће користи била два Саидова дјела, *Оријентализам* (*Orientalism*) и *Култура и империјализам* (*Culture and Imperialism*). Док Саид примјењује термин хибридниост како би означио преклапање култура колонизатора и потчињеног у свим сферама, Хоми Баба ставља нагласак на отпор колонијалној моћи, те концепт хибридности сматра проблематичним. Он закључује, пак, да колонијални дискурс постаје хибридан када се језик колонизованог мијеша са језиком колонизатора током којег процеса се два система сукобљавају кроз различита значења приписана истим изразима. Мимикрија доминантног дискурса алатка је за његово одржавање али, истовремено, и за његову субверзију. Од једнаке вриједности су нам били феминистички налази Спивакове која горе наведена рјешења примјењује на анализу двоструко потчињене женске свијести.

Као што се у тези показује, у оквиру нове друштвене парадигме колонијалног и постколонијалног дискурса Џејмсов и Форстеров романсијерски опус добили су већу пажњу у посљедњих двадесет година. Томе у прилог свједоче нека истраживања новијег датума на која се ослањају претпоставке ове докторске дисертације, а то су на првом мјесту Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialis*, 2001., J. Bristow, ed., *E. M. Forster*, 2002., Martin Robert K. and George Piggford, eds., *Queer Forster*, 1997., C.C. Eldridge, *The Imperial Experience: From Carlyle to Forster*, Palgrave, 1996., и Graham, Kenneth, *Indirections of the novel, James, Conrad and Forster*, Cambridge, University Press, 2009. У Складу са својим задатком, теза се развија и у живахном разговору са наведеним ауторитетима.

3) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;

Иако се феномен интеркултурне комуникације у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера јавља као предмет обраде у многим савременим истраживањима, она до сада

није обједињена унутар јединственог и систематског компаративног истраживања. Појединачни доприноси истраживању тичу се одвојено једног или другог аутора, а онда када их обухватају унутар шире групе њихових савременика, истом проблему приступа се углавном из културно-историјске перспективе, а готово никада из перспективе књижевног истраживања којим би се утврдила формална и естетска функција интеркултурне комуникације у њиховим појединачним романима, као и у њиховом опусу у цјелини. У овом аспекту видимо најзначајнији научни допринос дисертације.

4) Навести очекиване научне и прагматичне доприносе дисертације.

Методолошки приступ Љиљане Мијановић представља одличан модел за истраживање других аутора у чијим дјелима се јавља интеркултурна комуникација, односно сусрет двије или више култура. Свеобухватнијим дефинисање тзв. „интернационалне теме“ у дјелима Џејмса и Форстера, кандидаткиња је у великој мјери допринијела бољем разумијевању њихових дјела и отворила низ питања релевантних за истраживање интеркултурне комуникације уопште. Тако ће ово систематско и компаративно истраживање имати шире импликације конкретно у нашој академској средини и послужити као релевантна референтна литература за будућа истраживања из области позног викторијанства и раног модернизма у енглеској књижевности.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

1) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;

Будући да докторска дисертација *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* има за циљ компаративно проучавање феномена културног контакта и међукултурне комуникације у прозним радовима ова два писца, њена основна полазишта била су романи Хенрија Џејмса *Портрет једне даме* (*The Portrait of a Lady*, 1881), *Голубичина крила* (*The Wings of the Dove*, 190), *Амбасадори* (*The Ambassadors*, 1903), *Златна здјела* (*The Golden Bowl*, 1904) и Едварда Моргана Форстера *Тамо гдје се анђели не усуђују да кроче* (*Where Angels Fear to Tread*, 1905), *Соба с погледом* (*A Room With a View*, 1908), *Хауардз Енд* (*Howards End*, 1911) и његов најзначајнији роман за који је добио и Нобелову награду за књижевност, исте године када је и објављен, *Један пут ка Индији* (*A Passage to India*, 1924). Ови романи су одабрани због тога што њима доминира интернационална тема и окосницу чине сусрети и сукоби култура.

Поред ове примарне литературе у раду је кориштена екстензивна секундарна литература, која је великим дијелом наведена и коментарисана у претходном дијелу овог Извјештаја. Она литература која се бави појединачно дјелима ових романсијера одабрана је како због своје рецентности и релевантности, тако и ради сличности теме и приступа, а служила је поткријељењу неопходности задате тезе. Ауторитети који се баве теоријским концептима интеркултурализма, мултикултурализма, постколонијализма, одабрани су такође због њихове, у свјетским оквирима препознате, релевантности.

2) Дати кратак увид у примијењени метод истраживања при чему је важно оцијенити следеће:

1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;

Да би се дошло до закључка како су ова два писца успијевала да у својим романима створе оквире за мултикултурализам и да скрену пажњу на изузетно сложене интернационалне односе, у овој дисертацији су кориштене првентствено метода теоријске анализе, метода компаративних проучавања и дескриптивна методом, на чијим основама се темеље логичко-сазнајни поступци (анализа, синтеза, апстракција и генерализација), што је условљено комплексношћу одабране теме која имплицира и елементе интердисциплинарности и мултидисциплинарности. Анализе и закључци засновани су на рецентним теоријама интеркултуралности, мултикултуралности, постколонијализма, те новим проучавањима модерне књижевности и појединачно остварења Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера. Стога сматрамо примијењене методе истраживања адекватним, довољно тачним и савременим.

2. Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;

План предате докторске дисертације сагласан је плану истраживања који је дат приликом пријаве тезе.

3. Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;

Испитивани параметри дали су довољно елемената за поуздано истраживање. На стабилним теоријским основама и у разговору са ауторитетима у области књижевног модернизма, и посебно појединачних остварења Џејмса и Форстера, анализиран је феномен сусрета култура у различитим аспектима највећег дијела опуса ова два писца.

4. Да ли је статистичка обрада података адекватна.

Књижевна анализа каква је представљена овом дисертацијом не захтијева статистичку обраду података.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

- 1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;

Компарацијом и анализом њиховог животног пута и њихових дјела ова теза је освијетлила Џејмсов и Форстеров космополитски дух, као и начин конципирања и прихватања *Другог* у њиховим романима, при чему је утврђено да су аутори своје ставове темељили на прихватању или, још чешће, на критичком односу према викторијанском наслијеђу и викторијанским вриједностима на којима су одрастали и на којима су васпитавани. Поред тога, већи дио живота Џејмс и Форстер провели су у иностранству, у другачијим културним обрасцима од оних којима су припадали, што је допринијело не само да постану велики поборници космополитизма, већ и врхунски мајстори како у анализи културолошких матрица при изградњи ликова у својим романима, тако и у анализи природе сусрета култура.

У раду се оцјењује и прецизно приказује како Хенри Џејмс и Е. М. Форстер имају велику способност перцепције, као и велику способност прихватања

културних различитости. Они су цивилизације схватили као комплементарне и указивали су на неопходност њихове коегзистенције, али су исто тако и до најминуциознијих детаља сликали постојеће непремостиве разлике. Такође, као писци у чијем стваралаштву доминира интернационална тема, и који овом темом маестрално владају, и Џејмс и Фостер били су свјесни опасности од било каквог јавног или приватног етноцентризма. Њихови романи својеврсни су књижевни примјери превазилажења културних и приватних постулата и вриједан су допринос антрополошкој студији о супростављености култура. Оба писца била су донекле свјесна да је мултикултурализам и интернационализам у суштини усмјерен ка деконструисању евроцентричне установљености доминантне културе.

На крају се показало да су овакве претпоставке утицале на подривање реалистичког писма, дестабилизацију установљених приповједних структура, при чему изостаје нагласак на акцији, на њеном линеарном развоју, изостаје често и акција у традиционалном смислу, стварност се релативизује и постаје субјективна, ликови су оцртани психоаналитичком кичицом, а њихова перспектива се проблематизује кроз врло често већ проблематизовану сумњиву дистанцу приповједача. Овакви приповједачки захвати представљали су темеље за даље модернистичко испитивање књижевности, услова њеног постојања, њене сврсисходности и, уопште, моћи језика и моћи репрезентације у креирању значења и стварности.

- 2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;

У распореду претпоставки кроз слијед поглавља разраде ове дисертације („Теоријске основе за разматрање сусрета култура”, „Књижевна дјелатност Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера”, „Викторијанско наслијеђе и утицај на Џејмсово и Форстерово стваралаштво”, „Друштвено-историјске прилике и културолошке одреднице Џејмсовог и Форстеровог стваралаштва”, „Викторијански концепт Медитерана”, „Италија као парадигма спознаје: културолошка матрица и грађење ликова у романима *Дејзи Милер*, *Портрет једне даме* и *Соба с погледом*”, „Амбасадорске мисије провинцијалних средина - супротстављеност цивилизација и процес акултурације у романима *Амбасадори* и *Тамо гдје се анђели не усуђују да кроче*”, „Дистинкције Оријента и Окцидента”, „Европска и америчка самосвијест у романима *Голубичина крила*, *Златна чинија*, и *Хауардз Енд*”, „Значај умјетности за развој интернационалне теме у романима Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера”) методички се дослиједно, прецизно и јасно разматрају основне претпоставке и изводе закључци. При томе се кандидат ослања на релевантне налазе ауторитета у области (кроз преко стотину наведених референци), док испољава неопходну критичност и дистанцираност која произилази из обновљеног интересовања за дјела аутора који су у питању, јасне диференцијације сопственог од предмета интересовања наведених ауторитета, као и циљева новог истраживања.

- 3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

Дисертацијом *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* освјетљава се животни пут и књижевно остварење Џејмса и Форстера на јединствен начин, односно кроз развој и утемљење космополитског става који се значајно рефлектује кроз њихову поетику, те избор тема за књижевну обраду. Док се

у постојећој литератури довољно често образлаже да се прихватање *Другог* у романима Џејмса и Форстера спроводи на критичком односу према викторијанском наслијеђу и на свјесности опасности било каквог јавног или приватног етноцентризма, ова дисертација показује како су викторијанске вриједности на којима су ова два писца одрастали и на којима су васпитавани често фрустрирале заснивање конструктивних односа међу културама, па, понекад и њихову личну иницијативу у истом смислу. У овом аспекту, дакле, ова теза надилази досадашња истраживања.

Критички однос према евроцентричној установљености дискурса преноси се и на књижевни дискурс те утиче на свјесно подривање реалистичког писма и дестабилизацију устанољених приповједних структура, као што се јасно уочава и представља у овом раду. Овакви приповједачки захвати представљали су темеље за даље модернистичко испитивање књижевности и уопште моћи језика и репрезентације у креирању значења и стварности.

Као што је, такође, наведено, иако се феномен интеркултурне комуникације у дјелима Хенрија Џејмса и Е. М. Форстера јавља као предмет обраде у многим савременим истраживањима, она до сада није обједињена унутар јединственог и систематског компаративног истраживања. Појединачни доприноси истраживању тичу се одвојено једног или другог аутора, а онда када их обухватају унутар шире групе њихових савременика, истом проблему приступа се углавном из културно-историјске перспективе, а готово никада из перспективе књижевног истраживања којим би се утврдила формална и естетска функција интеркултурне комуникације у њиховим појединачним романима, као и у њиховом опусу у цјелини. У овом аспекту видимо најзначајнији научни допринос дисертације.

На крају, систематско и компаративно истраживање сусрета култура како су они умјетнички представљени у романима Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера имаће шире импликације у нашој академској средини и послужити као релевантна референтна литература за будућа истраживања из области позног викторијанства и раног модернизма у енглеској књижевности.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

- 1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;

Дисертација мр Љиљане Мијановић под насловом *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* обимом и структуром представља значајан допринос англистичким, компаративним, те ширим културолошким истраживањима. У њој се по први пут на систематски начин компаративно сагледавају основе, поетика, те књижевно остварење ова два великана енглеског пера и то кроз призму интернационалне теме која се у њиховим дјелима развија на различитим видовима сусрета култура. Ово се истовремено ради на чврсто изведеним теоријским основама и кроз дослиједно позивање на ауторитете из области теорије књижевности, конкретно модернизма у енглеској књижевности, те ширих рецентних интердисциплинарних интеркултуралних, мултикултуралних и посткултуралних истраживања.

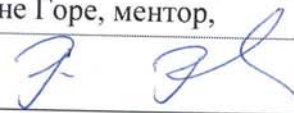

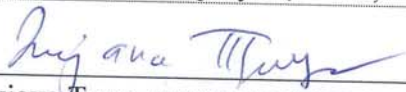
- 2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни или измијени) или
- да се докторска дисертација одбија.

На основу укупне оцјене дисертације, Комисија предлаже да се докторска дисертација мр Љиљане Мијановић под насловом *Сусрети култура у прози Хенрија Џејмса и Едварда Моргана Форстера* прихвати, а кандидату одобри одбрана.

Датум: 03.05.2017.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1.
др Марија Кривокапић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска књижевност 19. и 20. вијека на Филолошком факултету Универзитета Црне Горе, ментор,
2.
Др Петар Пенда, ванредни професор за ужу научну област специфичне књижевност – англоамеричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, коментор
3.
др Татјана Бијелић, ванредни професор за ужу научну област специфичне књижевност – англоамеричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, члан,
4.
др Дијана Тица, доцент за ужу научну област специфичне књижевност – англоамеричка књижевност на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, члан.

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.